

DANSK ØKONOMI 7. maj 2023

DEBATINDLÆG

Skrevet af

Gustav Elias Dahl
Senioranalytiker

Frederik Olsen
Analytiker

50-året for oliekrisen: Dansk økonomi har bevæget sig langt fra afgrunden

Selvom den aktuelle energikrise kan synes sammenlignelig med oliekrisen i 1973, står vi et helt andet sted i dag. Kombinationen af, at vi er blevet mindre fossilafhængige, mere selvforsynende og udnytter energien bedre, stiller os i en relativt mere fordelagtig position, når verden rammes af energikriser, som vi har set for nyligt. Den danske økonomi er bundsolid og langt fra lige så sårbar som for årtier tilbage. De økonomiske balanceproblemer, vi oplevede i 1970'erne, synes langt borte, hvad end man kigger på offentlig gæld, betalingsbalancen, inflationen eller arbejdsmarkedet.

Kontakt

Senioranalytiker

Gustav Elias Dahl

📞 42 49 30 37

✉️ gd@ae.dk

Kommunikationschef

Jesper Kirkbak

📞 50 73 71 34

✉️ jk@ae.dk

I år er det 50 år siden, at oliekrisen ramte os. Oktoberkrigen, der begyndte med et overraskelsesangreb på den jødiske helligdag, Yom Kippur, var startskuddet til energikrisen i 1973, og nu har en ny krig forårsaget høje energipriser og inflation. Det har fået flere til at [sammenligne](#) den økonomiske situation med netop oliekrisen. Realiteten er imidlertid, at dansk økonomi står et helt andet og langt bedre sted i dag.

Det var som reaktion på Oktoberkrigen mellem Israel på den ene side og Egypten og Syrien på den anden, at de arabiske lande valgte at reducere olieproduktionen for at lægge pres på de vestlige lande. Det resulterede i voldsomme stigninger i energipriserne, som ramte industrilande som Danmark hårdt. Oliekrisen var et vendepunkt for dansk økonomi, som i 1960'erne og starten af 1970'erne havde været kendetegnet ved høj økonomisk vækst.

” *Selvom den aktuelle energikrise kan synes sammenlignelig med oliekrisen i 1973, står vi altså et helt andet sted i dag*

I PERIODEN 1960-1972 oplevede dansk økonomi en gennemsnitlig realvækst på knap fem procent årligt. Økonomien buldrede frem. Det kunne ikke mindst ses i boligbyggeriet, der oplevede en enorm vækst i 1960'erne og 1970'erne. I løbet af de to årtier, blev der bygget 850.000 boliger, og ved udgangen af 1970'erne var hele 4 ud af 10 danske boliger bygget i netop denne periode. Året 1972 holder stadig rekorden for det største byggeboom i Danmarkshistorien. Alene i 1972 blev der påbegyndt byggeri af 64.000 boliger.

Den høje økonomiske vækst havde sikret lav arbejdsløshed op igennem 1960'erne, men havde også en slagside. Den høje efterspørgsel førte til høje inflationsrater, og samtidig betød det, at Danmark havde underskud på betalingsbalancen. Man talte om "balanceproblemerne" i dansk økonomi: Bivirkningerne ved den høje vækst og lave arbejdsløshed var inflation og underskud på betalingsbalancen.

OLIEKRISEN MARKEREDE et vendepunkt for den store fremgang, vi havde set i det forrige årti, og dansk økonomi blev særligt hårdt ramt af den manglende olieforsyning. På det tidspunkt indtog Danmark en uheldig førsteplads, som det land i OECD, der fik den største andel af energiforbruget dækket af olie. Der måtte blandt andet indføres bilfrie søndage for at spare på olien og holde hånden under industriens produktion.

Oliekrisen var også benzin på bålet i forhold til de økonomiske udfordringer Danmark i forvejen var ramt af. Mens de allerede eksisterende udfordringer med inflation og betalingsbalancen blev forværret, var den økonomiske aktivitet nu også i bakgear. Efter ti år i træk med høj økonomisk vækst var der for første gang negativ realvækst i årene 1974-1975. Samtidig satte oliekrisen gang i voldsomme prisstigninger. Fra oliekrisens begyndelse og det efterfølgende årti var der en gennemsnitlig årlig inflation på over ti procent.

” Ligesom i 1970'erne er det især energipriserne, der har sat gang i prisstigningerne. En vigtig erkendelse er dog, at prisstigningerne først og fremmest kan tilskrives udefrakommende faktorer: høje energipriser, fødevarerpriser og priser på andre importvarer, der er skudt i vejret på grund af en kombination af vejrforhold, efterdønninger fra Coronakrisen og ikke mindst Ruslands invasion af Ukraine.

Oliekrisen var ligeledes startskuddet til en lang periode med høj ledighed. Fra en ledighed i 1973 på under én procent af arbejdsstyrken, var ledigheden et årti senere oppe på hele ti procent. En vigtig del af forklaringen på den stigende ledighed skal findes i, at mange kvinder kom ud på arbejdsmarkedet i denne periode. I løbet af 1960'erne og 1970'erne blev antallet af kvinder på arbejdsmarkedet mere end fordoblet. Den høje økonomiske aktivitet havde i 1960'erne sikret lav ledighed på trods af den hastigt stigende arbejdsstyrke, men i 1970'erne kunne antallet af jobs ikke længere følge med.

Tilbageslaget for dansk økonomi betød også en stor forringelse af de offentlige finanser. I starten af 1970'erne havde Danmark pæne overskud på de offentlige finanser, men fra 1973 gik det hastigt ned ad bakke. Den stigende arbejdsløshed bidrog kraftigt til underskuddene, og det store byggeboom var ligeledes en dyr affære for statskassen, som tabte indtægter på grund af rentefradrag og momsrefusion på boligbyggeri. I 1973 havde vi et overskud på de offentlige finanser på fire procent af BNP. Knap et årti senere var det i 1982 vendt til et underskud på ti procent.

Det var et vanskeligt *trade-off* mellem ledighed og inflation. Forsøgte man at bekæmpe arbejdsløsheden ved at stimulere efterspørgslen, ledte det til stigende priser, en forøgelse af den offentlige gæld og en forringelse af betalingsbalancen. Ville man derimod dæmpe prisstigningerne, ledte det til en stigning i den i forvejen høje ledighed.

Man forsøgte med flere devalueringer af den danske krone op gennem 1970'erne for at øge konkurrenceevnen og gøre danske varer mere attraktive. Dette resulterede dog også i dyrere udenlandske varer. Importen, der begyndte at fylde en stadig større andel af forbruget, blev dyrere, hvilket ikke mindst gjorde sig gældende for olieimporten. Det medførte en øget inflation. Samtidig havde vi dyrtidsreguleringen, der betød, at lønninger automatisk fulgte med, når priserne steg. Dette førte til en løn-prisspiral, hvor de automatisk stigende lønninger gav yderligere prisstigninger. Fænomenet blev kaldt stagflation – kombinationen af en stagnerende økonomi og høj inflation.

Problemerne i dansk økonomi fortsatte op gennem 1970'erne, og i 1979 sagde daværende finansminister Knud Heinesen de senere berømte ord: "Nogle fremstiller det, som om vi kører på kanten af afgrunden. Det gør vi ikke, men vi har kurs imod den, og vi kan se den. Vi kan se den tydeligt."

I DAG STÅR dansk økonomi et langt bedre sted, og de økonomiske balanceproblemer, som plagede os i 1970'erne, synes langt væk.

Danmarks offentlige nettogæld har i de seneste tre år ligget på et rekordlavt niveau på minus 14 procent af BNP. Vi har med andre ord vendt en nettogæld til en nettoformue på 14 procent af BNP, idet statens aktiver i dag overstiger statsgælden. Det svarer til en nettoformue på mere end 400 milliarder kroner. Ser man bort fra formuen og kun på bruttogælden (den såkaldte ØMU-gæld), ligger vi helt i bunden, når vi sammenligner os med de øvrige europæiske lande. Danmarks ØMU-gæld var på 34 procent af BNP i 2022, hvilket er milevidt fra en række sydeuropæiske lande med gæld på over 100 procent af BNP og langt under EU's gældsgrænse på 60 procent af BNP. I Finansministeriets langsigtede fremskrivning er der heller ingen bekymring for gæld på den længere bane.

” *Vi faldt aldrig ud over den afgrund, som Knud Heinesen beskrev, og i dag står vi heldigvis i mere end tryk afstand fra afgrunden*

Den helt store akilleshæl i 1970'erne – betalingsbalancen – giver heller ikke længere panderynker. I årtier havde vi store underskud som følge af borgernes [lave opsparing](#), der medførte store importudgifter og høje rentebetalinger til udlandet. Gennem ikke mindst beskæring af rentefradrag og opbygningen af arbejdsmarkedspensionerne er det sidenhen lykkedes at vende underskuddet til overskud. Siden 1990 har vi i alle på nær ét enkelt år haft overskud på betalingsbalancen, og det har resulteret i, at vi i dag har et

nettotilgodehavende i udlandet på mere end 2.000 milliarder kroner. Alene sidste år var overskuddet på betalingsbalancen på 171 milliarder kroner.

Betalingsbalancen giver stadig anledning til debat, men har i dag karakter af et luksusproblem: Man kan med rette diskutere, om en del af det enorme overskud burde veksles til højere forbrug eller indenlandske investeringer, der kan give højere vækst og produktivitet.

DET DANSKE ARBEJDSMARKED står også historisk stærkt i dag. Den potentielt forestående afmatning lader vente på sig, og arbejdsmarkedet overrasker positivt hver gang, der kommer nye månedlige tal. Hvis man korrigerer for sæsonudsving, var der i december 2022 blot 11.300 langtidsledige i Danmark. Langtidsledigheden og beskæftigelsen var dermed i december på det henholdsvis laveste og højeste antal, der nogensinde er målt. Derudover er ledigheden fortsat meget lav og lå i december 2022 på bare 2,7 procent af arbejdsstyrken. Det går med andre ord fremragende på det danske arbejdsmarked.

” *Det danske arbejdsmarked står også historisk stærkt i dag*

Der er dog indikationer på, at arbejdsmarkedet er ved at vende. . Langtidsledigheden er steget til 11.900 personer i marts 2023, og ledigheden er også begyndt at stige. Det er derfor vigtigt, at vi investerer i den aktive arbejdsmarkedspolitik, så vi formår at holde fast i mange af de personer på kanten af arbejdsmarkedet, der er kommet i job under højkonjunktoren. En stor del af jobfremgangen skyldes, at seniorer er blevet i job, og indvandrere, der notorisk har haft svært ved at finde fodfæste på arbejdsmarkedet, er kommet i job.

DEN HØJE INFLATION, vi har set det seneste år, kan ved første øjekast synes sammenlignelig med 1970'ernes tårnhøje prisudvikling. Ligesom i 1970'erne er det især energipriserne, der har sat gang i prisstigningerne. En vigtig erkendelse er dog, at prisstigningerne først og fremmest kan tilskrives udefrakommende faktorer: høje energipriser, fødevarerpriser og priser på andre importvarer, der er skudt i vejret på grund af en kombination af vejrforhold, efterdønninger fra Coronakrisen og ikke mindst Ruslands invasion af Ukraine.

Den underliggende indenlandske inflation, det vil sige den inflation, der er skabt i Danmark, ligger fortsat lavt. Der er dermed ikke tegn på en selvforstærkende løn-prisspiral, som vi så efter oliekrisen.

Den danske inflation i 2022 har også været lavere end i vores nabolande, og det forventes, at inflationen falder betydeligt i 2023 som følge af faldende energipriser, lavere efterspørgsel og mindre pres på internationale forsyningskæder. Nationalbanken forventer i deres seneste prognose fra den 15. marts 2023, at inflationen falder til fire procent i 2023 og yderligere i de kommende år. Selvom de høje prisstigninger har ramt mange danskere hårdt nu og her, er der altså ikke udsigt til, at inflationen bider sig fast og varer ved, som det skete i 1970'erne.

DANSK ØKONOMI står ikke kun stærkt som følge af økonomiske reformer og arbejdsmarkedsreformer. En afgørende forskel til 1970'erne er også, at vi er blevet langt mindre fossilafhængige som følge af udrukning af fjernvarme og udbygning af vedvarende energi. Samtidig har vi i dag en betydelig olie- og gasproduktion. Det gør os mere økonomisk modstandsdygtige overfor udefrakommende kriser på energimarkedet, også selvom den olie og gas, vi producerer, handles på et fælleseuropæisk marked.

” *Selvom de høje prisstigninger har ramt mange danskere hårdt nu og her, er der altså ikke udsigt til, at inflationen bider sig fast og varer ved, som det skete i 1970'erne*

Mens olie udgjorde 87 procent af det samlede energiforbrug i 1973, er det i dag faldet til 38 procent. Sammenlignes det på tværs af de nuværende 38 OECD-lande, er Danmark gået fra at have den højeste andel i 1973 til den 25.-højeste i 2020. Det skyldes primært omstillingen til vedvarende energi og fjernvarme, men en del af forklaringen er også, at en større andel dækkes af naturgas. Når Tyrafeltet i Nordsøen genåbner til næste år, [forventes](#) Danmark imidlertid at blive nettoeksportør af naturgas. Selvom der er potentiale for en videre udfasning af fossile brændsler, står dansk økonomi altså langt mere solidt på den front, end vi gjorde for 50 år siden.

Nok så vigtig er det, at vi er blevet et mere energieffektivt samfund. Som følge af oliekrisen i 1973, blev der igangsat en lang række tiltag for at sikre bedre udnyttelse af energien. Sidenhen har klimahensyn skubbet på denne udvikling. Gennem bedre byggestandarder og isolering af bygninger har vi for eksempel sikret lavere varmeforbrug i boligmassen. På produktionssiden har vi ligeledes i dag et markant [højere BNP relativt til energiforbrug](#) i forhold til resten af verden.

” *Dansk økonomi står ikke kun stærkt som følge af økonomiske reformer og arbejdsmarkedsreformer. En afgørende forskel til 1970'erne er også, at vi er blevet langt mindre fossilafhængige som følge af udrulning af fjernvarme og udbygning af vedvarende energi.*

Kombinationen af, at vi er blevet mindre fossilafhængige, mere selvforsynende og udnytter energien bedre, stiller os i en relativt mere fordelagtig position, når verden rammes af energikriser, som vi har set for nyligt. Selvom den aktuelle energikrise kan synes sammenlignelig med oliekrisen i 1973, står vi altså et helt andet sted i dag. Den danske økonomi er bundsolid og langt fra lige så sårbar som for årtier tilbage. De økonomiske balanceproblemer, vi oplevede i 1970'erne, synes langt borte, hvad end man kigger på offentlig gæld, betalingsbalancen, inflationen eller arbejdsmarkedet.

Vi faldt aldrig ud over den afgrund, som Knud Heinesen beskrev, og i dag står vi heldigvis i mere end tryk afstand fra afgrunden.